



ਸੰਖੇਪ ਇਤਿਹਾਸ



ਗੁ: ਸ੍ਰੀ ਭੱਠਾ ਸਾਹਿਬ,

ਕੋਟਲਾ ਨਿਹੰਗ ਖਾਂ (ਜ਼ਿਲਾ ਰੋਪੜ)



ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ:- ਸ੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ



ਇਤਿਹਾਸ ਗੁ: ਸ੍ਰੀ ਭੱਠਾ ਸਾਹਿਬ

ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਰੋਪੜ ਤੋਂ 2 ਕਿਲੋਮੀਟਰ, ਜੀ. ਟੀ. ਰੋਡ ਤੋਂ ਇਕ ਫਰਲਾਂਗ ਤੇ ਕੋਟਲਾ ਨਿਹੰਗ ਪਿੰਡ ਤੋਂ 15 ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਰਕ ਛਾਲ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਨਾਜ ਮੰਡੀ, ਪਿੱਛੇ 3 ਫਰਲਾਂਗ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਲਾਈਨ ਅਤੇ ਕੋਲ ਦੀ ਰੇਲ ਲਾਈਨ ਲੰਘ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਸੁਖਰਾਮ ਪੁਰ ਟੱਪਰੀਆਂ, ਗੁਰੂ ਨਗਰੀ ਤੇ ਪਾਵਰ ਬਟੇਸ਼ਨ ਆਦਿ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਗੁ: ਸ੍ਰੀ ਭੱਠਾ ਸਾਹਿਬ ਟਾਪੂ ਵੱਡੇ ਸੁੰਦਰ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਪਾਸਲੇ ਪਿੰਡ ਕੋਟਲਾ ਨਿਹੰਗ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ ਜੋ ੧੫੦੦ ਤੋਂ ੨੦੦੦ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਕਿਲ੍ਹਾ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਿਤੇ ਮੁਗਲ-ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਚੌਧਰ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਦਾ ਰਿਹਾ। ਨਿਹੰਗ ਖਾਂ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਇਸੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਸਨ।

ਨਿਹੰਗ ਖਾਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਬੰਧ :

ਨਿਹੰਗ ਖਾਂ ਪਠਾਣ ਸ਼ਾਹ ਸੁਲੇਮਾਨ ਗਜ਼ਨਵੀ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚੋਂ ਨੌਰੰਗ ਖਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਜੈਨਾ ਬੇਗਮ, ਪੁੱਤਰ ਅਲਮ ਖਾਂ ਤੇ ਪੁੱਤਰੀ ਮੁਸਤਾਜ਼, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਨ।

(1)

ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਨੌਰੰਗ ਖਾਣ
ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਸਮੇਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਮੁਰੀਦ
ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਲਗਣ ਤੇ ਪਿਆਰ ਸੀ।
ਫਿਰ ਨੌਰੰਗ ਖਾ ਤੇ ਨਿਹੰਗ ਖਾ ਪਿਉ-ਪੁੱਤਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪਾਵਨ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਚੰਗੀ ਨਸਲ ਦੇ ਘੋੜੇ
ਲਿਆ ਕੇ ਵੇਚਿਆ ਕਰਦੇ ਤੇ ਸੁਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਤੀਜਾ
ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਠਾਣ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ
ਮਰਦੇ ਹਕ ਆਗਾਹ ਤੇ ਮਰਦੇ ਸੈਦਾਂ ਖੰਨਦੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਦੇ ਸਬੰਧ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਅਸਥਾ ਸਮੇਤ ਅਤੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਭੱਠਾ ਸਾਹਿਬ :

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਚਾਰ ਵਾਰੀ
ਆਏ ਸਨ।

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ—

੧੭੪੫ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਨੂੰ ਭੰਗਾਣੀ ਦਾ ਜੰਗ ਜਿੱਤ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਨੰਦ-
ਪੁਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਪਿੰਡ ਕੋਟਲਾ ਨਿਹੰਗ ਦੇ ਪਾਸ ਰੋੜਾ ਦੇ ਭੱਠੇ ਤੇ
ਵਧੇਰੇ ਖੋਜ ਲਈ ਇਸੇ ਕਾਲਮ ਤੋਂ ਛਪੀ ਪੁਸਤਕ ਗੁ ਸ੍ਰੀ
ਭੱਠਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਖੋਜ ਖੋਜੀ ਵਿਦਵਾਨ
ਤੇ ਪਾਠਕ ਲਈ, 204 ਸਫੇ ਦੀ ਪੱਕੀ ਜਿਲਦ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਲਾਹੇ
ਵੇਦੀ ਹੋਵਗੀ।

(2)

ਪੁੱਜਦੇ ਹਨ । ਭੱਠਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਗ ਦਗ ਜਲ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭੱਠਾ ਮਜਦੂਰਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਠਹਿਰਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਾ-ਪ੍ਰਵਾਹੀ ਜਾਂ ਮਜ਼ਾਕੀਆ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਭੱਠੇ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਯਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਤਾਂ ਲਿਆ, ਪਰ ਨੀਲੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਵਾਗ ਹਲਾਈ, ਘੋੜਾ ਭੱਠੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ । ਘੋੜਾ ਸਵਾਰ ਗੁਰਦੇਵ ਦੇ ਚੁਸਤ ਘੋੜੇ ਦੇ ਅਗਲੇ ਪੌੜਾਂ ਦੇ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਭੱਠਾ ਅਜਬ ਢੰਗ ਨਾਲ ਠੰਡਾ ਹੋ ਗਿਆ -

ਤਪਤਿ ਮਾਹਿ ਠਾਢਿ ਵਰਤਾਈ ॥

ਅਨਦ ਭਇਆ ਦੁਖ ਨਾਠੇ ਭਾਈ ॥

ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫-੨੮੭

ਕਾਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੇ ਚੋਧਰੀ ਨਿਹੰਗ ਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਬਥਰ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਕੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੌਜ ਸਮੇਤ ਆਏ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਭੱਠੇ ਉਤੇ ਚੌਂਕੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਅਡੋਲ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਪਠਾਣ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਭੁਲ ਬਖਸ਼ਾਉਂਦਿਆਂ ਬੇਨਤੀ ਰਾਹੀਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ । ਫੌਜਾਂ ਉਸੇ ਭੱਠਾ ਸਥਾਨ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਟਿਕੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਤੇ ਰਸਤਾਂ ਬਸਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਨਿਹੰਗ ਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਰਾਤ ਰਹਿ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ।

(3)

ਦੂਜੀ ਵਾਰ—

ਸਾਹਿਬੇ ਕਮਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਦੂਜੀ ਵਾਰ ੧੭੫੧ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਨੂੰ ਨਿਹੰਗ ਖਾ ਦੇ ਲੜਕੇ ਆਲਮ ਖਾ ਦੀ ਮੰਗਣੀ ਸਬੇ ਸੱਦੇ ਤੇ ਆਕੇ ਭੱਠੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਠਹਿਰੇ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਹੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਗਏ ਸਨ ।

ਤੀਜੀ ਵਾਰ—

ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ੧੭੫੬ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਨੂੰ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਤੋਂ ਵਾਪਸੀ ਸਮੇਂ ੧੭ ਮਾਘ ਦਿਨ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਨੂੰ ਭੱਠੇ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ।

ਚੌਥੀ ਵਾਰ—

ਖੋਜ ਅਨੁਸਾਰ ੬ ਪੋਹ ੧੭੬੨ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦਿਨ ਬੁਧਵਾਰ ਥੇ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਸੰਮਤ ੧੭੬੧ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਸ਼ਦਾ ਲਈ ਵਿਦਾ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਮੁਗਲ ਤੇ ਪਹਾੜੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਇਥੋਂ ਅੱਗੇ ਸ਼ਾਹੀ ਟਿੱਬੀ ਦੇ ਪਾਸ ਭਾਈ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਿਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਿਆ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਮੁਹਰਾ ਮਿਲਦਾ ਜਾਣਕੇ ਇਸ ਦਾ ਸੀਸ ਕੱਟ ਕੇ ਰੋਪੜ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ । ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਵਾਪਸ ਹੋ ਗਏ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਭ ਸ਼ਰਸਾ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਚ ਕਾਫੀ

(4)

ਸਿੰਘ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ, ਜਾਨੀ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਸਹਿਤ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਵਾਰ
ਵਿਛੁੜ ਗਿਆ।

ਯੋਂ ਤਬਿ ਵਿਚਲ ਸਮਾਜ ਸਭਿ, ਗਯੋ ਗੁਰੂ ਕਾ ਐਨ ॥
ਕਿਤ ਜਨਨੀ, ਸੁਤ ਆਪ ਕਿਤ, ਕਿਤ ਘਰਨੀ ਕਿਤ ਸੈਨ ॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪੰ. ਪ੍ਰ. ਪੂਰ, ਬਿਸ ੬੪-ਗਿ: ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ)

ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਮਲਕ ਪੁਰ ਦੇ ਰੰਘੜ ਗੁੱਜਰਾ ਨਾਲ ਭਾਈ
ਬਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੁਠ ਭੇੜ ਹੋ ਗਈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ
ਦਾ ਕਾਫੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਆਪ ਵੀ ਸਖ਼ਤ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ।
ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪਿਛੇ ਆ ਰਹੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਆਦਿ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਹੰਗ ਖਾਂ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਪੁੱਜਦਾ ਕੀਤਾ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹੁ ਛੁਟਦੇ ਸਮੇਂ ਭੱਠਾ ਸਥਾਨ ਤੇ ਪੁੱਜੇ। ਬਾਕੀ
ਸਿੰਘ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ
ਚਮੜੌਰ ਵਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੇ ਇਥੋਂ
ਆ ਕੇ ਨਿਹੰਗ ਖਾਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਰਾ ਦਿਫ
ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਰਹੇ ਤੇ ਭਾਈ ਬਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖੀ। ਏਧਰੋਂ
ਨਿਹੰਗ ਖਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਯਾਦਗਾਰ ਲਈ ਕਿਸੇ
ਚੀਜ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਸਿਦਕ-ਦਿਲੀ
ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਿੰਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ-

1. ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ

ਜਿਸ ਦੀ ਪਿੱਠ ਉਤੇ 'ਸਾਹਿਨ ਸ਼ਾਹ ਮੀਰ

(5)

ਬੁਹੰਮਦ ਮਾਮੂਰ' ਨਾਮ ਉਕਰਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਗਜ਼ਨੀ ਦੇ ਖਾਨਦਾਨ
ਸ਼ਾਹੀ ਘਰਾਣੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਸਿਦਕ-ਵਾਨ ਸ਼ਾਹ ਵਲੋਂ ਇਕ ਪਠਾਨ
ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਤੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ
ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

2. ਕਟਾਰ

ਇਸ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੀ ਇਹ ਖੂਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਿਰਾ ਬਖ਼ਤਰ
ਭਾਵ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਦੇ ਪਹਿਨੇ ਚੋਲੇ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

3. ਗੈਂਡੇ ਦੀ ਢਾਲ

ਜੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਵਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ
ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ
ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਤਿਕਾਰ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਸਿਤਾਰਾ ਚਮਕਦਾ
ਚਹੇਗਾ। ਬੇਅਦਬੀ ਕਰੋਂਗੇ, ਨੁਕਸਾਨ ਪਾਵੋਂਗੇ। ਪਰ ਪਠਾਨ
ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਧੂਪ ਦੀਪ ਤੇ ਮੰਨਤਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਾਢੇ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਵੀਰਵਾਰ
ਨੂੰ ਸਾਹਿਬ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਾਹਿਬ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ, ਪਾਲਤੂ ਜੋਰਾਵਰ
ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ੀਸ਼
ਸਿੰਘ, ਸਮੇਤ ਨਿਹੰਗ ਖਾਂ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡਕੇ ਚੁਪਕੇ ਹੀ ਚਮਕੌਰ
ਵਲ ਨਿਕਲ ਤੁਰੇ। ਆਲਮ ਖਾਂ ਲਖਮੀਪੁਰ ਤਕ ਰਸਤਾ ਦਸਦਾ
ਗਿਆ।

(6)

ਕਿਸੇ ਚੁਗਲ (ਟਾਊਟ) ਨੇ ਰੋਪੜ ਦੇ ਕੋਤਵਾਲ ਚੌਧਰੀ ਛਾਫਰ ਅਲੀ ਖਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਇਹ ਚੁਗਲੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਨਿਹੰਗ ਖਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਉਤਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਵੀਰਵਾਰ ਦੀ ਇਸੇ ਰਾਤ ਪੰਜ ਵਜੇ ਕਿਲ੍ਹਾ ਘੇਰਕੇ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ ਗਈ, ਜਦ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਢੇ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਮਕਾਨ ਵੇਖਣ ਪਿਛੋਂ ਕੋਵਲ ਇਕ ਕਮਰਾ ਹੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਾਈ ਬਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਸਖਤ ਜਖਮੀ ਤੇ ਪਠਾਨ ਦੀ ਲੜਕੀ ਮੁਮਤਾਜ ਇਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸੀ। ਕੋਤਵਾਲ ਇਸ ਕਮਰੇ ਪਾਸ ਗਿਆ। ਅਗੋਂ ਨਿਹੰਗ ਖਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਤੇ ਦਾਮਾਦ ਪਏ ਹਨ 'ਜੇ ਕਹੋ ਤਾਂ ਬਾਰ ਖੁਲਵਾ ਕੇ ਦਿਖਾ ਦੇਵਾਂ' ਕੋਤਵਾਲ ਨੇ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਕਿਹਾ—ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ੇਰੀ ਤਸਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਖਿਮਾ ਕਰਨਾ ਖਾਨ ਜੀ ! ਕਿਸੇ ਦੀ ਚੁਗਲੀ ਤੇ ਆਉਣਾ ਪਿਆ। ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕੋਤਵਾਲ ਵਾਪਸ ਹੋ ਗਿਆ।

੧੯੪੭ ਈ: ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਪਠਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਤਿੰਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਭੱਠੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਲੈਣ 'ਤੇ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਕਹਿ ਗਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਢਾਲ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਭਾਈ ਬਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਪਿੰਡ ਕੋਟਲਾ ਨਿਹੰਗ ਵਿਚ ਪਈ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਦੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਕਟਾਰ ਭੱਠਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਸਜ਼ੋਭਿਤ ਹਨ।

(7)

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਭੱਠਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਇਮਾਰਤ ਸੰਨ ੧੯੧੦ ਈ: ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿੰਡ ਭੋਰਾ ਨੇ ਬਨਾ-
ਉਣੀ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ ਸੀ । ੧੯੧੭ ਈ: ਨੂੰ ਬਗੈਰ ਨੀਂਹ ਪੁੱਟਣ
ਓਂ ਭੱਠੇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਈ ਗਈ । ਫਿਰ ਲੰਗਰ
ਧਰਾਣਾ ਤੇ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਕਮਰੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ । ਬਾਬਾ ਜੀ
ਲਗਾਤਾਰ ੨੩ ਸਾਲ ਇਸੇ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹੇ
ਸ਼ਿਦਕੀ ਸਿਖ ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ੧੮੯੦ ਬਿਕ੍ਰਮੀ
ਨੂੰ ਠਗਰ ਬੁੱਢਾ ਭੋਰਾ (ਨੇੜੇ ਰੋਪੜ) ਵਿਚ ਹੋਇਆ । ੧੧ ਭਾਦੋਂ
੧੯੬੫ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਗੁਰਪੁਰੀ ਸਿਧਾਰ ਗਏ । ਇਨ੍ਹਾਂ
ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਮਹੰਤੀ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿੰਡ ਸੁਖਰਾਮ ਪੁਰ ਨੂੰ
ਦਿੱਤੀ ਗਈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ੪ ਮੰਜਲਾ ਗੁੰਬਜ਼ ਤੇ ਕਮਰੇ ਆਦਿ ਲੰਗਰ
ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ । ਕਮੇਟੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵਖ ਵਖ ਮੌਕੇ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ
ਓ ਮੈਨੇਜਰ, ਚੰਗੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਆਏ । ਅਖੀਰਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰ.
ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੇੜੀ ਨੇ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਬਾਬਾ
ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਿਲੀ ਨੂੰ ਰਜ਼ਾਖੰਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ
ਗਈ ।

੧੯੮੫ ਈ. ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਪਣੇ
ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਂਦਿਆਂ ਗੁ. ਸ੍ਰੀ ਭੱਠਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਵਿਧੀ ਵਤ
ਸੇਵਾ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਟੋਹੜਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ
ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਿਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ
ਸਪੁਰਦ ਕੀਤੀ । ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ-੨ ਹੀ ਦੀਵਾਨ

ਹਾਲ ਬਣਾਇਆ ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਭੱਠਾ ਬਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਮੌਕੇ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਸੋਹਣਾ ਕੰਮ ਚਲਾਉਂਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਦਰੁਸਤ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਰੁਹਾਨੀ ਖੁਰਾਕ ਕਥਾ, ਕੀਰਤਨ ਦੋਨੋਂ ਸਮੇਂ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਪਾਠ, ਅਖੰਡ ਪਾਠ, ਨਿਤਨੇਮ ਆਦਿ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਸੰਗਤਾਂ ਲਈ ਫਲੱਸ਼ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਘਰ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਜੋੜ ਮੇਲੇ

- 1) ਸਾਲਾਨਾ ਜੋੜ ਮੇਲਾ ੨, ੩, ੪, ਪੋਹ ਦਾ ਬੜੀ ਧੂਮ ਧਾਮ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- 2) ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਬਰਸੀ ੧੧ ਭਾਦੋਂ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- 3) ਹਰ ਸੰਗਰਾਮ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਇਕੱਠ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਾਗੀ, ਢਾਡੀ ਗੁਣੀ ਗਿਆਨੀ ਕਵੀਸ਼ਰ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ । ਚੰਗੀ ਸਜ ਧਜ ਦੀ ਰੋਣਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਹਰ ਸੰਗਰਾਮ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਬਾਟਾ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਈ ਭਾਈ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣਦੇ ਹਨ ਤੇ

(9.)

ਹੋਰ ਕਈਂ ਗੁਰਪੁਰਬ ਵੀ ਮੰਨਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਇਸੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ ਹੁਣ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੰਘਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਆ ਗਿਆ । ਜੋ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ੧੦ ਕਿਲੋ-ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੈ, ਇਹ ਰੋਪੜ ਤੋਂ ਮੋਰਿੰਡਾ ਸੜਕ ਤੇ ਦੁਲਚੀ ਥਾਜਰਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਠਾਲ ਲਗਦੀ ਬਰਸਾਤੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਹੈ ।

ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਿਧਾ ਹੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ । ਪੁਰਾਣੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਖਸਤਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਨਵੀਨ ਤੇ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ, ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਟੈਹੜਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਆਓ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਆਪਣੇ ਮਸਤਕ ਨਾਲ ਲਾ ਆਪਣੇ ਤਪਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰੀਏ ।

ਦਾਸ

ਸੰਤ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਰੰਗ

ਮੇਨੇਜਰ, ਗੁ. ਸ੍ਰੀ ਭੱਠਾ ਸਾਹਿਬ

ਕਥਾ ਵਾਚਕ

ਪਾ. ਦਸਵੀਂ, ਰੋਪੜ

ਗੁ. ਸ੍ਰੀ ਭੱਠਾ ਸਾਹਿਬ ਰੋਪੜ

NamdhariElibrary@gmail.com